

ИЗАЗОВИ ВОЈНИХ ОПЕРАЦИЈА У УРБАНОМ ПОДРУЧЈУ

Драгиша Јуришић*

Достављен: 03. 10. 2021.

Кориговано: 11. 12. 2021, 03. 02.
и 16. 03. 2022.

Прихваћен: 30. 03. 2022.

Језик рада: Српски

Тип рада: Прегледни рад

DOI број: 10.5937/vojdela2202075J

Према извјештајима Уједињених нација, из године у годину све је већи број градова у свијету и тај тренд ће се сигурно наставити у блиској будућности. Тиме се мијења и простор на коме се изводе војне операције. Градови постају подручја која је немогуће заобићи у војним операцијама, и постају кључ успјеха тих операција. Савремене војне операције које су се одвијале у Чеченији, Ираку, Сирији, Авганистану, али и у појасу Газе у Израелу, показале су да постоји велики број изазова које савремене војске морају ријешити. Прије свега, ту је разликовање војних и невојних циљева, као и разликовање цивила од бораца, што је регулисано и Женевском конвенцијом, али се то у околностима војних операција у урбаном подручју показало као тешко испуњиво. Са друге стране, градови се разликују по структури, становништву, објектима и др., и сваки од њих тражи карактеристичан приступ. Све то представља изазове за војне снаге које изводе војне операције у урбаном подручју.

Циљ овог рада је да, кроз анализу конкретних војних операција у урбаном подручју, које се због своје сложености, трајања и значаја могу узети као огледни примјери (Мосул, Грозни, Фалуџа, Алепо, Кијев, Харков), а које су реализовале првенствено војне снаге Сједињених Америчких Држава и Русије, али и неке друге, истакне значај урбаних средина за будуће војне операције. Поред тога, указано је на изазове које то носи, а прије свега на питања организације и структуре јединица, врсте и тип наоружања које се користи, начина командовања и остваривање везе, логистичких изазова, изазова које представљају цивили у подручју операција, те изазови везани за примјену Женевске конвенције о овим војним операцијама.

Кључне речи: *операције, урбано подручје, цивили, градови, изазови, наоружање, Женевска конвенција*

* Безбједносни истраживачки центар, Бања Лука, Република Српска, Босна и Херцеговина, bicbl@yahoo.com

Увод

С обзиром на све већи утицај урбанизације предвиђа се да ће у даљој будућности већина становништва живјети у већим насељеним мјестима. Тренутно преко 4 милијарде становника, односно 55% свјетске популације, живи у урбаном подручју.¹ Очекује се да то буде преко 60% свјетског становништва до 2030. године.² То у сваком случају подразумјева да ће будуће војне операције бити првенствено усмјерене ка урбаним подручјима. Свјedoци смо војног сукоба у Украјини са краја фебруара и током марта 2022. године, чијом анализом се може закључити да је немогуће избјећи војне операције у урбаном подручју и да су та подручја постали кључна за остваривање стратешких војних циљева.

Предвиђа се да ће пораст мегаграда, оних са преко 10 милиона становника, са 33 у 2018. години, порастати на 43 до 2030. године. У 2018. години 48 градова имало је између 5 и 10 милиона становника, а предвиђа се да ће до 2030. године њих 10 постати мегаградови. Пројекције показују да ће 28 градова пријећи број од пет милиона становника у периоду 2018–2030. година, од којих се 13 налази у Азији, а 10 у Африци. Огромна већина свјетских градова тренутно има мање од 5 милиона становника. У 2018. години било је 467 градова са 1 до 5 милиона становника, и додатних 598 градова између 500.000 и милион становника.³ Може се закључити да се сваке године појављују нови градови, али да постојећи невјероватно брзо расту и постају огромна урбана подручја. Поред тога, свјedoци смо да се поједини градови, услед свог ширења, спајају креирајући тако огромна урбана подручја звана конубације.

Са друге стране, структура популације у градовима се мјења. У том контексту треба истаћи да је један од седам људи на планети мигрант. Тренутно се процјењује да има 763 милиона интерних миграната и 272 милиона међународних миграната у свијету. Ова демографска сила је била главни допринос урбанизацији, било да је у питању кретање из руралних у урбане средине, унутар земаља, или су у питању међународне миграције. Међународне миграције чине око једне трећине раста урбаног становништва у развијеним земљама, и све се више насељених мјеста трансформише у урбана подручја са врло хетерогеном, мултиетничном, мултикултуралном, мултирелигијском и вишејезичком популацијом.⁴ Имајући то у виду, планерима војних операција у урбаном подручју, као и онима који те операције изводе, то представља посебан изазов. Изазов

¹ Hannah Ritchie and Max Roser „Urbanization”, first published in September 2018 and last revised in November 2019. <https://ourworldindata.org/urbanization#number-of-people-living-in-urban-areas>, 05/04/2021.

² „The World’s Cities in 2018”, UN, 2019, https://www.un.org/en/events/citiesday/assets/pdf/the_worlds_cities_in_2018_data_booklet.pdf, 15/05/2021.

³ Ibid.

⁴ „World Cities Report 2020: The Value of Sustainable Urbanization”, UNHABITAT, 2020, стр. XVII.

се, прије свега, огледа у начину и разноликости приступа за придобијање локалног становништва на властиту страну у сукобу, односно начина исказивања подршке становницима одређених урбаних подручја.

Урбана подручја су најчешће центри друштвеног, економског, културног, политичког и сваког другог живота неке државе или региона у коме се налазе. Њих чине, прије свега, градови и њихова приградска подручја.⁵ Она су, у контексту војних операција, врло захтјевно окружење за њихову реализацију. Да би се планирале, организовале или реализовале војне операције у урбаном подручју, треба знати шта то подручје обухвата.

У контексту овог истраживања урбано подручје је насељено и комплексно интерактивно окружење изражено кроз вишедимензионални физички систем, информациони систем и социјални систем који обухвата популацију одређене величине и различите њихове варијације.⁶ Односно, под урбаним подручјем се у овом раду подразумевају градови са приградским четвртима, зградама и осталом инфраструктуром и системима који омогућавају да урбано подручје функционише (струја, вода, транспорт, отпад, храна и др.), заједно са становништвом које живи и ради у тим подручјима.

С обзиром на то да функционисање урбаног подручја зависи од више међусобно повезаних система, Џон Спенсер и Џон Амбле (John Spencer and John Amble), Фил Вилиамс и Вернер Сел (*Phil Williams and Werner Selle*), Давид Килцулен (*Kilcullen David*) и неки други разматрају град, који је најкомплекснији дио урбаног подручја, као живи организам, односно као људско тијело.^{7,8,9} И људско тијело и град су сложени и прилагодљиви и имају обрасце зависности између саставних дијелова, који могу да се крећу од потпуно очигледних образаца до готово потпуно скривених, осим за стручне посматраче. Попут живих организама, градови се ослањају на материјални сегмент (храну, ваздух, воду, електричну енергију, гориво), економски сегмент и прилив информација, истовремено стварајући одлив отпада, а обоје је од виталног значаја за одржавање града у животу. Тако се истиче да су градови, због њихове сложености, динамичности, индивидуалних хировитости и рањивости, врло аналогни са људским тијелом.¹⁰ То, прије свега, подразумева да су таква урбана подручја врло комплексна, повезана и умрежена, али и различита, те утицај војних операција на један од тих система има импликације

⁵ „ATP-99 Urban Tactics NATO“, Allied Tactical Publication, Edition B, Version 1, 2020, стр. 1-1.

⁶ Ibid.

⁷ John Spencer and John Amble, „A Better Approach To Urban Operations: Treat Cities Like Human Bodies“, Modern War Institute, West Point, 13.09.2017, <https://mwi.usma.edu/better-approach-urban-operations-treat-cities-like-human-bodies/>, 21/04/2021.

⁸ Phil Williams and Werner Selle, „Military Contingencies in Megacities and Sub-Megacities“, American War College, SSI, December 2016, стр. 22.

⁹ Kilcullen David, „Out of the Mountains: The Coming Age of the Urban Guerrilla“, Oxford University Press, New York, 2013.

¹⁰ John Spencer and John Amble, „A Better Approach To Urban Operations: Treat Cities Like Human Bodies“, Modern War Institute, West Point, 13.09.2017, <https://mwi.usma.edu/better-approach-urban-operations-treat-cities-like-human-bodies/>, 21/04/2021.

на цијело урбано подручје и начин његовог живота, али опет на различите начине, у зависности од самог *карактера* урбаног подручја.

Циљ овог рада је, прије свега, да се сагледају изазови војних операција у урбаном подручју и да се на одређени начин истакне њихов значај код припреме, организовања и реализације војних операција у урбаним подручјима.

Како би се дошло до овог циља, на почетку ће бити извршена анализа досадашњих истраживања везаних за изазове војних операција у урбаном подручју са аспекта историјског контекста, али и савремених војних операција. Друго поглавље је првенствено усмјерено ка међународном правном оквиру и његовом односу према војним операцијама у урбаном подручју, сагледавајући, прије свега, тај проблем са аспекта изазова које пред војне снаге поставља становништво у урбаном подручју. Треће поглавље, кроз синтезу претходно анализираних урбаних операција и међународног правног оквира, усмјерено је на разумјевање изазова урбаног окружења, као што су структура и величина војних снага у тим операцијама, врста и тип наоружања који се користе, начин командовања и остваривање везе те изазове логистичке природе. На крају су донети одређени закључци проистекли из наведених поглавља.

Досадашња истраживања о операцијама у урбаном подручју

Историјски контекст

Појава и настанак урбаних подручја, њихов развој и значај, подстакли су развој читаве лепезе војних активности усмјерених ка њиховој одбрани, али и развој тактика, вјештина и средстава за њихово освајање или нападање. Један од првих који је препознао проблеме везане за борбу у градовима, јесте кинески војсковођа и мислилац Сун Цу Ву, који у свом дјелу Вјештина ратовања јасно истиче да не треба освајати и опсједати градове ако је то икако могуће; освајати их треба само у крајњој нужди.¹¹ Много касније, градови су постали симболи држава, па је њихово освајање и држање значило побједу у ратовима. Наполеон је имао за циљ да заузме Москву, што је и учинио, па је сматрао да ће тиме поразили Русију, али се то није десило.¹² Шлифен је у свом великом плану за заузимање Француске предвидио заузимање Париза и тиме остваривање побједе.¹³ Немачки Вермахт, предвођен Хитлером, током Другог свјетског рата у Русији покушао је да заузме три кључна града Лењинград, Стаљинград и Москву, симболе Совјетског Савеза. Из истих разлога Црвена армија је ове симболе тако очајнич-

¹¹ „Расправе о ратној вјештини”, Војноиздавачки и новински центар, Београд, 1991, стр. 21.

¹² Карл Фон Клаузевиц, „О рату”, Војноиздавачки завод „Војно дело”, Војна библиотека: Класици – књига прва, Београд, 1951.

¹³ Алфред Фон Шлифен, „Кана”, Војноиздавачки завод „Војно дело”, Војна библиотека: Класици – књига пета, Београд, 1953.

ки и бранила. По истом принципу је 1945. године сав фокус совјетске Црвене армије био усмјерен на Берлин као симбол комплетног нацистичког система, па се без његовог заузимања није могло говорити о коначној побједи у рату.

Након Другог свјетског рата, друга половина двадесетог вијека била је усмјерена ка хладном рату и пријетњи од нуклеарних пројектила, али је њена кључна карактеристика био велики број мањих сукоба широм свијета. У том хладноратовском периоду догодиле су се многе операције у урбаним подручјима, као што су: рат у Палестини (1945–49), на Кипру (1945–59), на Суезу (1956), у Алжиру (1952–62), у Адену (1964–67), Будимпешти (1956), Прагу (1968) и Сјеверној Ирској (1969–2002). Борбе у урбаним подручјима су биле саставни дио кампања и операција у Вијетнаму (1955–1975), Гренади (1983), Панами (1989) и Сомалији (1993). Као што се може видјети, у том периоду одвијале су се значајне борбе у урбаним подручјима. У задњих тридесетак година се значајан дио савремених војних операција такође одвија у урбаном окружењу. Ту се посебно истичу ратови које је водила Русија у Грузији, у два наврата, 1994–96. и 1999–2000. године, САД у Ираку 1991. и 2003. године, те рат који се води у Сирији од 2011. године.¹⁴ Након 2003. године, улази се у еру интензивнијих урбаних војних операција у Багдаду (2003), Фалуџи (2004), Мосулу (2016–2017), Алепу (2012–2016), Хомсу (2011–2014), Рамади (2006–2007), Марави (2017), Шуши (2020) и другим градовима на Блиском и Средњем истоку, а данас смо свјedoци дешавања у Кијеву, Харкову и Мариупољу и другим градовима у Украјини. Ове операције у наведеним урбаним подручјима су показале сву сложеност ратовања у таквом окружењу, али и то да урбана подручја морају бити у фокусу планирања будућих војних операција и да од начина спровођења војних операција у урбаном подручју зависи и исход свеукупних ратних операција на стратешком нивоу.

Детаљна анализа појединих војних операција у урбаном подручју Томаса Арнолда и Николаса Фиоре (Thomas D. Arnold & Nicolas Fiore), Олге Оликер (Olga Oliker), Мата Метјуса (Matt. M. Matthews) и Алексеја Тарасова (Алексей Тарасов) показала је да ове операције имају своје специфичности значајне за планирање, организовање и извођење војних операција.

Анализирајући војну операцију, која се у Мосулу одиграла од краја 2016. године па до средине 2017. године, Томас Арнолд и Николас Фиоре донели су неколико значајних закључака који могу бити од користи за планере и извођаче будућих војних операција у урбаном подручју, а то су:

- тешко је изоловати модеран град,
- проблеми расту са дубином напредовања и периодом трајања операције,
- нападачи губе иницијативу оног момента када уђу у град,
- густ урбан терен побољшава одрживост противника и
- оперативни досег је пропорционалан подршци становништва.¹⁵

¹⁴ Alice Hills, „Future War in Cities: Rethinking a Liberal Dilema”, Frank Cass, London-Portland, 2004, стр. 4.

¹⁵ Thomas D. Arnold & Nicolas Fiore „Five Operational Lessons from the Battle for Mosul”, Military Review: Januar-Februar 2019. <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/Jan-Feb-2019/Arnold-Mosul/>, 07/06/2021.

Анализом рата у Грозном, које су водиле руске снаге у два наврата у периоду 1994–2000. године, Олга Оликер дошла је, такође, до неколико значајних закључака:

- еластичност је врло битна,
- потребно је да војници и њихове старешине буду храбри, импровизују и брзо размишљају,
- комплетне јединице треба да иду у ротације тако да се војници познају,
- специјалне и друге снаге које се упућују у урбано подручје морају имати добру припрему,
- вјежбе здружених снага су неопходне,
- научене лекције се морају брзо имплементирати,
- главни проблеми су везани за комуникацију и борбу у условима смањене видљивости,
- снаге за извиђење су кључ успеха,
- контрола новина и средстава информисања је од изузетног значаја,
- употреба оклопних снага омогућава бољу заштиту и даје боље резултате у директним борбама него дејство артиљерије са дистанце.¹⁶

Операција у Фалуџи 2004. године такође је резултовала одређеним наученим лекцијама које су се, прије свега, тичале комуникација, опреме, операција пробоја, прикупљања информација и питања перцепције.¹⁷ Посебно се истицао проблем комуникације између копнених снага и маринског корпуса САД. Није постојала, у одређеним моментима, заједничка оперативна слика, а посебно на нивоу чета. Питање недостатка оклопних медицинских возила, у маринском корпусу, било је једно од значајнијих. Важно је било и то што је примјеђено да једна оклопна чета може подржавати највише два пјешадијска батаљона. Такође, регистровано је да су нека од конвенционалних средстава и наоружања, попут пиштоља и аутомата 9 mm, ручних ракетних бацача и поткалибарне муниције 120 mm и даље корисна у оваквим борбама.¹⁸

Као још једно урбано подручје, и Алепо је примјер извођења операције у великом урбаном подручју, која се одиграла релативно скоро (2012–2016. године) и чија искуства ће бити врло примјењива у будућности. Оно што су закључили поједини стручњаци попут Алексеја Тарасова, а у вези је са војним операцијама у Алепу, јесте да се од војника тражило да доносе брзе и квалитетне одлуке, и да промјене, на врло ниском тактичком нивоу, нису толико специфичне.¹⁹

¹⁶ Olga Oliker, „Russia’s Chechen wars 1994–2000 : lessons from urban combat”, Arroyo Center, RAND, 2001, стр. 81-84.

¹⁷ Matt. M. Matthews, „Operation AL FAJR: A Study in Army and Marine Corps Joint Operations”, Combat Studies Institute Press Fort Leavenworth, Kansas, 2006, стр.75.

¹⁸ Tao-Hung Chang, „The Battle of Fallujah: Lessons Learned on Military Operations on Urbanized Terrain (MOUT) in the 21st Century”, Volume 6, Issue 1, 2008, <https://sa.rochester.edu/jur/issues/fall2007/chang.pdf>, 07/06/2021.

¹⁹ Алексей Тарасов, „Военные урбанисты: бульдозеры с бомбами и управляемые пулеметы в городских боях Конфликт в Сирии дает представление о войнах будущего”, 23 февраля 2020, <https://iz.ru/977694/aleksei-tarasov/voennye-urbanisty-buldozery-s-bombami-i-upravlyaemye-pulemety-v-gorodskikh-boiakh>, 08/06/2021.

У сваком случају, потребна је посебна обука за операције у урбаном подручју. Процјене су да у будућности мора доћи до значајнијих промјена у смислу комуникацијске опреме и средстава за борбу у урбаном подручју. Тарасов, такође, сматра да је у борбама у Фалуци потреба војника за храном и водом много већа у овим операцијама. То подразумјева да су изазови из сфере логистике у овим операцијама врло значајни, а да процес планирања ове врсте операција мора узети у обзир реалне потребе војника.

Анализирајући оружани сукоб у Украјини који је тренутно у току (февруар–март 2022. године), а на основу тренутно доступних информација, може се закључити да су урбана подручја попут Кијева, Харкова, Маријупоља и др., у фокусу борбених дејстава. Велики број цивила, њихово снабдијевање струјом, водом, храном, као и њихово коришћење као живог штита, представљају изазове са којима се суочавају планери ових војних операција у урбаном подручју. Уједно, ова урбана подручја чине снажне отпорне тачке браниоца који користи присуство цивила, као притисак на супротну страну, када је у питању интензитет ватре и војних операција у цјелини. Брзина прилагођавања, прецизна дејства и брига за цивиле, како о онима који су остали у урбаном подручју, тако и о онима који су се евакуисали (храна, вода, струја, медицинска њега), пружају могућност нападачу да оствари своје циљеве и овлада урбаним подручјима. Посебно је битна дискредитација браниоца и његових циљева како би се локално становништво придобило, како на локалном тако и на стратешком нивоу. Овај сукоб у Украјини јасно показује сву сложеност савремених војних операција у урбаним подручјима.

Све наведено јасно указује да се досадашње операције у урбаним подручјима морају детаљно анализирати, али и да није могуће пресликати одређена рјешења из једне операције у другу, јер свака урбана средина је специфична. Ипак, питање организације јединица, комуникације, снабдијевање, употреба одређених средстава и обуке, сарадња са цивилним становништвом чине окосницу свих научених лекција из савремених операција у урбаном подручју.

Урбано подручје у контексту савремених токова

Дејвид Килцулен наводи да су четири мегатренда: урбанизација, пораст популације, описмењавање и повезаност тренутно раширена у свијету.²⁰ Сви ови елементи представљају огроман изазов за планере будућих војних операција, а посебно оних које ће се изводити у урбаном подручју.

Фил Вилиамс и Вернер Сел истичу шест различитих стратешких разлога који могу довести до операција у урбаном подручју, а то су: помоћ цивилима у ванредним ситуацијама, помоћ цивилним властима у случају нереди, војна интервенција у стратешким градовима, интервенција у контексту борбе против побуњеничких снага али и терориста, у контексту конвенционалног сукоба између двије државе и

²⁰ Kilcullen David, „Out of the Mountains: The Coming Age of the Urban Guerrilla”, Oxford University Press, New York, 2013, стр. 28.

затварање или карантин услјед пандемија.²¹ С тим у вези, операције у урбаном подручју, на овај или онај начин, неизбјегне су за све војске свијета.

Овдје треба истаћи двије врло значајне, а у основи супротне појаве, односно супротна процеса, а то су појачана урбанизација и тренд смањивања оружаних снага у свијету. Према извјештају, који доноси лист „The Economics”²², након хладног рата војске су се смањиле. Само је Западна Њемачка 1990. године могла да ангажује 215 борбених батаљона. До 2015. године, и након поновног уједињења Њемачке, било их је само 34, што је смањење од 84%. Број италијанских батаљона опао је за 67%, а британских готово за половину. Америчке снаге у Европи смањиле су се са 99 батаљона на 14, и са пола милиона војника на 76. 000 војника данас. Овакви трендови смањења војски су у супротности са урбанизацијом, ако се зна колико је војника потребно да се заузме један вишемиллионски град. Управо због тога дио научне заједнице сматра да будући ратови нису ратови у урбаном подручју.²³ Са друге стране, у већини су они који сматрају да војске држава у свијету требају изучавати операције у урбаном подручју, а посебно у мегаградовима, како би развиле способности које воде ка успјеху за ратове који ће се водити 2030–2040. године.²⁴

Посебно су важна истраживања везана за операције у урбаном подручју, у областима као што су: карактеристике конфликта у мегаградовима, типови операција које захтјевају конфликти у њима, типови јединица потребних да реализацију операције у мегаградовима, те начин спровођења здружене операције у њиховом подручју.²⁵

Међународни правни оквир и операције у урбаном подручју

Сви ратови и све војне операције које се током њих реализују имају огроман утицај на цивилно становништво. Број погинулих цивила у ратовима у двадесетом вијеку је и данас споран, а научни кругови из разних разлога умањују или

²¹ Phil Williams and Werner Selle, „Military Contingencies in Megacities and Sub-Megacities”, American War College, SSI, December 2016, стр. 22.

²² „Western European armies have shrunk dramatically”, 02 March 2020, <https://www.economist.com/graphic-detail/2020/03/02/western-european-armies-have-shrunk-dramatically>, 30/05/2021.

²³ David Johnson, „Urban Legend: Is Combat In Cities Really Inevitable?”, Texas National Security Review, 2019, <https://warontherocks.com/2019/05/urban-legend-is-combat-in-cities-really-inevitable/> 05/05/2021.

²⁴ David Shunk, „Mega Cities, Ungoverned Areas, and the Challenge of Army Urban Combat Operations in 2030/2040”, у Robert Bunker, „Blood and Concrete: 21st Century Conflict in Urban Centers and Megacities”, A Small Wars Journal Anthology, 2019, стр. 174.

²⁵ Sean M. Castilla, „On the Likelihood of Large Urban Conflict in the 21st Century”, у Robert Bunker, „Blood and Concrete: 21st Century Conflict in Urban Centers and Megacities”, A Small Wars Journal Anthology, 2019, стр. 539.

увећавају број цивилних жртава. Према подацима које доноси Лоренс Вејл, а према извјештају Швајцарске Федералне управе за цивилну одбрану (табела 1), видљиво је да се омјер цивилних и војних жртава мјења на такав начин да је у ратовима у току двадесетог вијека цивилних жртава било све више како се његов крај ближио.²⁶

Табела 1 – Однос војних и цивилних људских губитака у ратовима у 20. вијеку

Рат	Војни губици	Цивилни губици	Омјер
Први свјетски рат (1914–1918)	10.000.000	500.000	20:1
Други свјетски рат (1939–1945)	26.000.000	24.000.000	1:1
Корејски рат (1950–1953)	1.000.000	5.000.000	1:5
Вијетнамски рат (1961–1975)	150.000	3.000.000	1:20

Извор: Лоренс Џ. Вејл, „Цивилна одбрана“, Војноиздавачки и новински центар, Београд, 1991, стр. 30. (прилагодио аутор рада)

Према прорачунима Мари Калдор (*Mary Kaldor*), проценат цивилних жртава у ратовима на прелазу из прошлог у овај вијек је 20% , око 50% цивилних жртава било је у Другом свјетском рату, а током деведесетих година прошлог вијека око 80% жртава у тим ратовима били су цивили.²⁷ Поред ових података, савремени ратови, као што је рат у Ираку 2003–2006, показују да је однос војних и цивилних жртава 1:3.²⁸ Велики број цивилних жртава је посебно изражен у грађанским ратовима у Африци, гдје војне жртве не прелазе 30% укупних жртава (Мозамбик 1976–1992), а у рату у Етиопији (1976–1991) мање од 2% свих жртава су били војници.²⁹ Према извјештају канцеларије Међународног Црвеног крста, у ратовима у Ираку и Сирији, у периоду од 2014. до 2017. године, 70% људи убијено је у градовима, а број цивилних жртава се увећао петоструко када су се операције одвијале у урбаном подручју.³⁰

²⁶ Лоренс Џ. Вејл, „Цивилна одбрана“, Војноиздавачки и новински центар, Београд, 1991, стр. 30.

²⁷ Mary Kaldor, „New & New Wars – Organized violence in modern era“, 3rd edition, Polity Press, 2012, стр. 210.

²⁸ Adam Roberts, „Lives and Statistics: Are 90% of War Victims Civilians?“, Survival, No. 3, 2010, стр. 115-136

²⁹ Bethany Lacina & Nils P. Gleditsch, „Monitoring Trends in Global Combat: A New Dataset of Battle Deaths“, European Journal of Population, No. 21, 2005, стр.145–166.

³⁰ Robert Muggah, „The Tricky Business of Counting the Costs of Armed Conflict in Cities“, у Robert Bunker, „Blood and Concrete: 21st Century Conflict in Urban Centers and Megacities“, A Small Wars Journal Anthology, 2019, стр. 620.

Све то показује да су цивилне жртве у ратовима двадесет првог вијека једно од кључних питања хуманитарног ратног права. Све већа урбанизација повећава и ризик од погибије већег броја цивила у будућим ратовима у урбаном подручју, а посебно у оквиру грађанских и „асиметричних ратова”, с обзиром на то да је разликовање бораца од цивила постало врло сложен процес.³¹ Управо због тога, ратове у урбаним подручјима поједини аутори, попут Џејмса Ховкрофта (*James Howcroft*), називају асиметричним.³²

Једно од општих начела међународног ратног права је управо начело јасног разграничења и разликовања војних и невојних циљева. То посебно постаје велики изазов када се ради о операцијама у урбаном подручју. Све до доношења Хашког правилника 1907. године, није се расправљало о војним и невојним циљевима. Тек се Хашким правилником у тачки 25. забрањује напад и бомбардовање небрањених градова, села и насеља, односно зграда.³³ Исте године донесена је и конвенција о бомбардовању од стране поморских снага за вријеме рата, којом се јасније одређују војни објекти који су законски циљ напада.³⁴ Након Првог свјетског рата, са појавом Друштва народа, креће се у поновну правну међународну битку за заштиту цивила током рата и јасно разликовање између легитимних и нелегитимних војних циљева. Посебно се, након шпанског грађанског рата, у једној од резолуција из 1938. године, истиче да је намјерно бомбардовање цивилног становништва супротно праву, да објекти напада треба да буду идентификовани и да цивилно становништво које је у сусједству треба бити поштеђено.³⁵

Након Другог свјетског рата, тек 1977. године, доношењем Допунског протокола I Женевске конвенције, намеће се обавеза странама у сукобу да у свако доба праве разлику између цивилних и војних објеката. У члану 48. Допунског протокола I, јасно стоји да „стране у сукобу треба у свако доба да праве разлику између цивилног становништва и бораца и између цивилних објеката и војних објеката и да, сходно томе, усмјере своје војне операције само против војних објеката.”³⁶ Потребно је истаћи да се овим Протоколом, у члану 52, дефинише појам војних објеката и ограничава их на „оне који по својој природи, локацији, намјени или коришћењу ефикасно доприносе војној акцији, и чије потпу-

³¹ Бартелеми Курмон и Дарко Рибникар, „Асиметрични ратови: сукоби јуче и данас, тероризам и нове претње”, Новинско-издавачки центар „Војска”, Београд, 2003.

³² James Howcroft, „Intelligence Challenges in Urban Operations”, у Robert Bunker, „Blood and Concrete: 21st Century Conflict in Urban Centers and Megacities”, A Small Wars Journal Anthology, 2019, стр. 225.

³³ Гавро Перезић, „Међународно ратно право –друго допуњено издање”, Војноиздавачки и новински центар, Београд, 1986, стр. 181.

³⁴ „Convention (IX) concerning Bombardment by Naval Forces in Time of War. The Hague”, 18 October 1907, https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/220_06/05/2021.

³⁵ Зоран Вучинић, „ Међународно ратно и хуманитарно право”, Правна библиотека, Београд, фус-нота 299, 2001, стр.197.

³⁶ „Женевска конвенција о заштити жртава рата од 12. августа 1949. године и Допунски протоколи уз ове конвенције од 8. јуна 1977.године” (1997), Југословенски Црвени крст, Публикум, Београд, 1997, стр. 204.

но или дјелимично уништење, заузимање или неутрализација у условима који владају у то вријеме пружају одређену војну предност.³⁷ Врло је битно истаћи да Протокол забрањује нападе који су неселективни, а посебно ако то изазива успутне губитке међу цивилима, али забрањује и њихову злоупотребу како би се противник онемогућио да нападом на војне објекте оствари војну предност или како би се одређена подручја учинила имуна на војне операције, односно забрањује употребу цивила као „живог штита”.

Два посебно значајна случаја у међународном ратном праву која се тичу урбаних простора су небрањени и отворени град. Иако се, још Хашким правилником и Конвенцијом из 1907. године, помиње термин небрањено мјесто, његова дефиниција и обавезујућа примјена уследили су Протоколом I из 1977. године. Овим протоколом, његовим чланом 59, забрањено је да се нападају небрањена мјеста. Власти стране у сукобу неко мјесто проглашавају небрањеним и о томе обавјештавају противничку страну, што значи да је отворено за окупацију од противничке стране. О питању отвореног града морају се сложити обе стране, односно све стране у сукобу.

У савременим операцијама одредбе Протокола I Женевске конвенције могу помоћи да се рат на улицама градова избјегне, али ситуација на терену је другачија. Операције у урбаним подручјима постају све чешће па је сукобе готово немогуће избећи. Заштита цивила и објеката постали су основни проблеми у односу на жртве и губитке које имају сукобљене стране у урбаном подручју. Стога би била потребна ревизија међународног и хуманитарног права, ако је то уопште могуће, у контексту будућих војних операција у урбаном подручју.

Урбано подручје као простор војних операција

За потребе истраживања у овом раду војне операције у урбаном подручју су дефинисане као војне и друге активности у подручју операција које је дефинисано физичким структурама које су направили људи, припадајућом инфраструктуром и цивилима.³⁸ Као што се може видјети, дефиниција је врло широка, али с обзиром на све различитости урбаних подручја врло је тешко другачије дефинисати урбано подручје, а да се не изоставе сегменти значајни за извођење војних операција.

Према АТР-99, односно НАТО публикацији везаној за тактику у урбаним срединама, начињена је подјела градова кроз два сегмента: популацији и врсти окружења.³⁹ Према популацији градови се дијеле на: мегалополисе (популација преко 10 милиона), метрополисе (између 1 и 10 милиона становника), градове

³⁷ Ibid, стр. 206.

³⁸ „Urban Operations in the Year 2020”, RTO Studies, Analysis and Simulation Panel Study Group SAS-030, Research and Technology Organisation, RTO-TR-071/AC/323(SAS-030)TP/35, 2003.

³⁹ „ATP-99 Urban Tactics”, NATO, Allied Tactical Publication, Edition B, Version 1, 2020, стр. A-1.

(од 100 000 до једног милиона, са пречником преко 25 километара), мали градови (од 30 хиљада до 100 хиљада) и села (до 30 хиљада становника). Треба истаћи да се често градови преко 10 милиона становника називају и мегаградови, а они преко 20 милиона становника су метаградови.^{40, 41} Према врсти окружења, у АТР-99 градови се дјеле на: историјске центре/старе градове, финансијске центре/пословне центре, градове са тешком индустријом, градове са лаким индустријом, градове велике густине насељености (хоризонтално и вертикално), мале густине насељености и приградска/неуређена насеља (енг. *slums/shanty*). Према ТТП 3-06.1 „Пјешадијска борба у насељеном мјесту”, четири су категорије „насељених подручја”: велики градови, мали градови и провинције, села и насеља. У том контексту, села имају популацију од 3000 становника и мању, мали градови и провинције имају до 100 000 становника, а велики градови више од тог броја. У сваком случају, сва урбана подручја могу, али и не морају имати одређене објекте испод површине (метро, канализација, гараже и др.), а ни транспортне капацитете (аеродроми, луке, жељезничке станице и сл.).

Поред ових карактеристика, урбана подручја имају и друге особине које су значајне за операције у њима. Прије свега, значајна је хоризонтална и вертикална структура сваког урбаног подручја. Када се говори о вертикалној инфраструктури ту се превасходно мисли на разне врсте зграда и подземних гаража док хоризонталну структуру чине улице, тунели метроа или канализациони одводи и сл. Четири су нивоа у урбаној средини: ваздух (енг. *Airspace*), изнад површине (енг. *Supersurface*), површина (енг. *Surface*) и подземље (енг. *Subsurface*).⁴² Поред наведеног у АТР-99, помињу се и интеријер и екстеријер, као и суперповршине (енг. *Super surface*) као што су врхови високих солитера.⁴³ У ФМ 2-91.4 Обавјештајна подршка операцијама у урбаном простору, дијели суперповршине на спољне и унутрашње (огромни тржни центри, фабричке хале и сл.), али и на интерно подземље, односно гараже и подруме испод зграда које им припадају.⁴⁴ Све то даје слику врло сложене структуре, и то само физичке структуре урбаног подручја коју је човјек направио, а не треба заборавити ни изглед терена и природно окружење. Из табеле 2 се могу видјети основне особине неких типова урбаног окружења које у процесу планирања војних операција треба узети у обзир.

⁴⁰ Robert Bunker, „Blood and Concrete: 21st Century Conflict in Urban Centers and Megacities”, A Small Wars Journal Anthology, 2019.

⁴¹ Phil Williams and Werner Selle, „Military Contingencies in Megacities and Sub-Megacities”, American War College, SSI, December 2016, стр.3.

⁴² Мирослав Р. Терзић, Далибор Добрић, Ненад Булатовић, „Обавештајна припрема бојишта и моделовање употребе снага за операције у урбаним срединама”, Војно дело, Београд, бр: 6, 2018, стр. 219. према FM 2-91.4 „Intelligence Support to Urban Operations”, March 2008.

⁴³ „ATP-99 Urban Tactics”, NATO, Allied Tactical Publication, Edition B, Version 1, 2020, стр. 1-3.

⁴⁴ „FM 2-91.4 Intelligence Support to Urban Operations”, March 2008.

Табела 2 – Основне особине типова урбаног окружења

Градови	Историј-ски центри	Финансиј-ски центри	Стари инд. центри	Новији инд. центри	Високе густине насељености		Ниска густина насељености
					Хориз.	Вертик.	
Карактеристике							
Функција	цивилна	економија	Велике и мале мануфактуре, складишта и дистрибуција		становање	становање	становање
Висина	средња	средња	средња	ниска	средња	велика	ниска
Видљивост	средња	ниска	средња	висока	ниска	средња	добра
Густина	висока	средња	средња	ниска	висока	висока	средња
Инфраструктура	средња	добра	средња	добра	средња	средња	средња
Дневне/ноћне активности	дневна, ноћ за забаву	дневна	дневна	дневна, понешто ноћу	дању/ноћу	дању/ноћу	дневна/ограничен о ноћу
Грађевински материјал	зидане, камен, дрво и челични рамови	метал, стакло	зидане без рамова	без рамова састављање, од готових елемената	зидане	челични рамови	зидане без рамова, лака конструкција, бетон, челични рамови, блато и ћерпић у свијету у развоју
Подручје распрострањености	глобално	глобално	глобално	глобално	запад	глобално	глобално
Густина популације	мала	током дана велика, ноћу мала	средња	ниска/средња	висока	висока	средња

Извор: ATP-99 Urban Tactics (2020), NATO, Allied Tactical Publication, Edition B, Version 1, Annex A, стр. A-1.

Један од савремених проблема модерних урбаних подручја који има и имаће огроман утицај на војне операције у урбаном подручју је постојање неуређених предграђа која могу служити као кључне тачке у гигантској мрежи, а која у пост-модерно доба постају криминална царства и расту као „рак унутар простора државе”.⁴⁵ Процјењује се да ће до 2030. године око двије милијарде становника живјети у овим подручјима, што је готово 40% оних у градовима. Чак 80% нигеријске урбане популације је 2011. године живјело у овим предграђима, као и 4 милиона грађана Мексико Ситија.⁴⁶ Та подручја су најчешће архитектонски неуређена; системи електроснабдијевања, водосанбдијевања, путеви и улице, канализациони системи и др. не постоје у плановима. За планере и извођаче војних операци-

⁴⁵ John P. Sullivan and Adam Elkus, „Postcard from Mumbai: Modern Urban Siege”, у Robert Bunker, „Blood and Concrete: 21st Century Conflict in Urban Centers and Megacities”, A Small Wars Journal Anthology, 2019, стр. 43

⁴⁶ Ibid, стр. 90.

ја недостатак информација о оваквим урбаним подручјима је огроман изазов, што савремене војне снаге богатих земаља покушавају ријешити употребом савремених технологија (сателити, сензори и сл.). Ипак, за већину војски свијета то је и даље врло захтијевно подручје за реализацију војних операција.

Ради обавјештајне припреме за реализацију операција у граду потребно је сагледати неколико његових основних сегмената. Фил Вилиамс и Вернер Сел истичу десет нивоа које треба анализирати у том контексту (табела 3). Сваки од ових нивоа је подједнако значајан и битан за разумјевање урбаног подручја у коме се планирају операције.

Табела 3 – Нивои обавјештајних изазова у операцијама у урбаном подручју

Ниво 1.	Терен испод површине
Ниво 2.	Топографија – путеви, контролне тачке и сл.
Ниво 3.	Градски изглед – зграде
Ниво 4.	Сервисна инфраструктура
Ниво 5.	Људи – „људски терен“
Ниво 6.	Мреже – социјалне, криминалне
Ниво 7.	Проток – људи и роба
Ниво 8.	Начини и простирање власти
Ниво 9.	Ритам града
Ниво 10.	Сајбер и електронички ниво

Извор: Phil Williams and Werner Selle, „Military Contingencies in Megacities and Sub-Megacities”, American War College, SSI, December 2016, стр. 41

Врло је битно истаћи да операције у урбаном подручју захтјевају детаљно планирање које ће омогућити децентрализовано извршење.⁴⁷ Оне су биле и биће у наредном периоду отежане, прије свега лимитираном видљивошћу у смислу зграда и улица, дисперзијом снага и средстава али и непријатеља, немогућношћу да се дефинишу локације непријатеља, властитих снага и цивила, проблеми у комуникацији.⁴⁸ Операције у урбаном подручју увећава број могућих димензија борбе, сложеност терена, растреситост снага, смањује удаљености између противничких снага, увећава захтјеве за бројем војника, даје предност рату ниске технологије, увећава вјероватноћу жртава, компликује војна правила ангажовања и представља изазов за начин одређивања успјеха или неуспјеха у тим операцијама.⁴⁹

⁴⁷ „ТТП 3-21.30 Пјешадијска бригада”, ЗШ ОС БиХ, Сарајево, 2015, стр. 257.

⁴⁸ Russell Glenn, „Urban Operations: Meeting Challenges, Seizing Opportunities, Improving the Approach”, у Robert Bunker, „Blood and Concrete: 21st Century Conflict in Urban Centers and Megacities”, A Small Wars Journal Anthology, 2019, стр. 659.

⁴⁹ Michael C. Desch, „Why MOUT now? ”, US Army War College, Strategies Studies Institute, 2001, стр.5.

Када су у питању снаге у урбаним операцијама, сматра се да нападач мора бити много надмоћнији у односу на непријатеља. Искуства из Другог свјетског рата су показала да је потребан однос 5-6:1 у корист нападача како би се могло говорити у могућем успјеху напада.⁵⁰ Према ТТП 3-06.1, јединице које би се користиле, или за напад или за одбрану, у урбаним срединама не би требало да буду веће од пет пута од оних које се користе за напад, односно за одбрану.⁵¹

Величина јединица које су одређене за фронтални напад на урбану зону зависи од величине објекта. По одређеној норми из приручника за пјешадијску борбу у насељеном мјесту Оружаних снага Босне и Херцеговине, пјешадијска чета напада фронт од двије до три зграде, батаљон на два до четири блока зграда, ако је блок у просјеку широк 175 метара,⁵² док је фронт напада батаљона, ван насељеног мјеста, око 1,5 км, а за чету 500–700 метара.⁵³

У вези са употребом разних врста наоружања у операцијама у урбаном подручју постоје разне дилеме али и искуства из досадашњих ратова, а посебно оних са краја двадесетог и почетка двадесет првог вијека. Један од фактора који треба имати на уму је да је потрошња муниције пет до десет пута већа у операцијама у урбаном подручју него ван тог подручја,⁵⁴ што представља проблем логистичког снабдијевања јединица.

Примјена паметних оружја са ласерски вођеним пројектилима представља врло значајну иновацију која помаже у операцијама у урбаном подручју. У последњем оружаном сукобу који су водиле Израелске одбрамбене снаге против Хамаса у Гази, у мају 2021. године, Израел је приказао могућност ефикасне употребе овог наоружања. Срушио је неколико зграда у стамбеним четвртима употребом врло прецизних средстава, чиме је колатерална штета била сведена на минимум. Томе треба додати и јасну најаву Израелских одбрамбених снага да ће порушити те зграде, односно да су за њих то легитимни циљеви, те је становништво било евакуисано.

Исто тако, и употреба несмртоносног оружја драматично се повећала током последњих десет година. Ово оружје омогућава, прије свега, избјегавање колатералне штете и жртава међу цивилима.⁵⁵

За војне јединице велике проблеме представљају активности и борбе испод површине земље, кроз канализације, тунеле, гараже, пролазе и слично. У тим скученим просторима, често без свјетла, проблем је и у оријентацији, минама изненађења, великој буци приликом отварања ватре, великим бљесковима који заслијепе уређаје за ноћна дејства, врло тешко готово немогуће одржавање везе и слично.

⁵⁰ Миодраг Ивановић, „Одбрана градова”, Војноиздавачки завод, Београд, 1984, стр. 72.

⁵¹ „ТТП 3-06.1 Пјешадијска борба у насељеном мјесту”, ЗШ ОС БиХ, Сарајево, 2015, стр. 16.

⁵² Ibid, стр. 41.

⁵³ „Правило батаљон (пјешадијски, моторизовани, брдски, планински, партизански и морнаричке пешадије)”, ССНО, Београд, 1988, стр. 100.

⁵⁴ „ТТП 3-06.1 Пјешадијска борба у насељеном мјесту”, ЗШ ОС БиХ, Сарајево, 2015, стр. 28.

⁵⁵ Nick Lewer, „The Future Of Non-Lethal Weapons Technologies, Operations, Ethics and Law”, Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, 2013, стр. 1.

Употреба термалних камера за утврђивање локација непријатеља, али и цивила, 3Д принтера за штампање карата и цијелих насеља за „*rock drill*”, сателита и других технологија, те наоружања и система без посада, малих робота и дронова – представљају нову врсту опреме која се може наћи и видјети у операцијама у урбаном подручју. Од велике користи су и разне врсте сензора за покрет, топлоту, лоцирање непријатељске снајперске ватре, али и посредне ватре из минобацача и сл.

Врло је битно истаћи да и постојећа средства могу бити квалитетно искористена у операцијама у урбаном подручју уз паметно промишљање, флексибилност и иновативност. Маринци војске САД су у Фалуци (2004), због великог броја мина изненађења, импровизованих експлозивних средстава, засједа, и након великих жртава током чишћења подручја, користили оклопљени булдожер да очисте препреке, сруше зграде и направе нове пролазе. Тиме су, уз употребу и инжињеријских средстава, пјешадије и оклопа, креирали сами своје борбено окружење.⁵⁶ У том контексту треба истаћи и активности Израелских одбрамбених снага током операција у Наблусу 2002. године. Израелци нису користили улице, путеве, алеје или дворишта која чине град, као ни спољашња врата, унутрашње степенице и прозоре зграда већ су се кретали хоризонтално кроз зидове, а вертикално кроз експлозивом направљене отворе на плафонима и подовима.⁵⁷

Све то показује да је урбано подручје врло комплексно када се ради о простору за реализацију војних операција. Тражи велико ангажовање снага и средстава, иновативност, снажљивост и флексибилност. Поред тога, потребно је да се савремена технологија и постојећа средства прилагоде и условима војних операција у урбаним подручјима, а прикупљање информација о непријатељу, урбаном подручју и цивилима постају приоритетна активност у процесу планирања, али и реализације активности на терену.

Закључак

Урбана подручја, у зависности од својих карактеристика, различито утичу на употребу снага и средстава и начин извођења војних операција. Особине ових подручја која су значајна за извођење операција су: положај, локација, облик, величина, начин градње, распоред уличне мреже, постојање подземних објеката, постројења и др. Њихова сложеност је један од највећих изазова за планере ових операција.

За извођење операција у урбаном подручју очекује се да снаге буду модуларне и тиме флексибилне, те прилагодљиве окружењу које се константно мјења. Фокус је неопходно усмјерити на мање јединице које су на терену, и то до нивоа

⁵⁶ Dennis A. Lowe, „Employing Armor Against the Islamic State: The Inevitable Urban Combined Arms Fight”, у Robert Bunker, „Blood and Concrete: 21st Century Conflict in Urban Centers and Megacities”, A Small Wars Journal Anthology, 2019, стр. 249.

⁵⁷ David Shunk, „Mega Cities, Ungoverned Areas, and the Challenge of Army Urban Combat Operations in 2030/2040”, у Robert Bunker, „Blood and Concrete: 21st Century Conflict in Urban Centers and Megacities”, A Small Wars Journal Anthology, 2019, стр. 181.

чете. Њихова најбитнија особина је да се брзо распрше, а затим брзо концентришу ка циљу. Полемика која се води између научних и војних кругова је да ли треба формирати посебне снаге за борбу у урбаном подручју или искористити постојеће уз одређена технолошка рјешења и футуристичка наоружања.

Разматрање врсте наоружања које ће се употребљавати у овим војним операцијама у урбаном подручју првенствено је везано за питање заштите цивила. Употреба наоружања које има ограничено дејство (не пробија више зидова) и наоружања које не изазива додатне ефекте (као што је пожар, непотребна деструкција) требало би бити избор савремених војски у војним операцијама у урбаном подручју.

Питање командовања и одржавања везе такође је један од изазова који се намеће пред савремене оружане снаге које изводе војне операције у урбаном подручју. У том контексту, савремене технологије (роботи, сензори, сателити и сл.) могу да буду од велике помоћи снагама које изводе ове војне операције. Са друге стране, то су врло скупа средства за већину војски у свијету.

Логистички изазови су такође врло велики када су у питању војне операције у урбаном подручју. Повећана употреба хране и воде, као и већа потрошња муниције представљају за планере и логистичаре ових операција додатне изазове који, прије свега, морају бити узети у разматрање код планирања ових врста операција.

У сваком случају, питање будућих војних операција у урбаном подручју не треба бити табу тема, јер се очекује да ће их у будућности бити све више. Кретање становништва је довело до тога да су и предграђа постала огромна и велики изазов за војне снаге, чак већи него урбани центри. Разликовање бораца од неборца, обезбјеђивање основних животних потреба цивилима током операција, употреба конвенционалних и неконвенционалних борбених средстава, неки су од изазова које планери операција у урбаним подручјима морају такође узети у обзир.

Детаљне анализе досадашњих операција у урбаним подручјима, трансформација тих идентификованих лекција у научене, прилагођавање обуке и опреме за такве операције су неки од првих корака који се требају предузети. Посебно треба истаћи потребу да се тема борбе у урбаном подручју у операцијама батаљона и бригада мора више изучавати и бити што више саставни дио вјештовног процеса тих јединица.

Литература

[1] Adam Roberts, "Lives and Statistics: Are 90% of War Victims Civilians?", *Survival*, No. 3, 2010.

[2] Alice Hills, „Future War in Cities: Rethinking a Liberal Dilema”, Frank Cass, London-Portland, 2004.

[3] Алексей Тарасов, „Военные урбанисты: бульдозеры с бомбами и управляемые пулеметы в городских боях Конфликт в Сирии дает представление о войнах будущего”, 23 февраля 2020, .

[4] Алфред Фон Шлифен, „Кана”, Војноиздавачки завод „Војно дело“, Војна библиотека Класици – књига пета, Београд, 1953.

- [5] „ATP-99 Urban Tactics NATO”, Allied Tactical Publication, Edition B, Version 1, 2020.
- [6] Бартелеми Курмон и Дарко Рибникар, „Асиметрични ратови: сукоби јуче и данас, тероризам и нове претње“, Новинско-издавачки центар „Војска“, Београд, 2003.
- [7] Bethany Lacina & Nils P. Gleditsch, „Monitoring Trends in Global Combat: A New Dataset of Battle Deaths”, European Journal of Population, No. 21, 2005.
- [8] „Convention (IX) concerning Bombardment by Naval Forces in Time of War. The Hague”, 18 October 1907, <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/220>.
- [9] David Johnson, „Urban Legend: Is Combat In Cities Really Inevitable?”, Teksas National Security Rewiev, 2019, <https://warontherocks.com/2019/05/urban-legend-is-combat-in-cities-really-inevitable/>.
- [10] „FM 2-91.4 Intelligence Support to Urban Operations“, March 2008.
- [11] Гавро Перазић, „Међународно ратно право – друго допуњено издање“, Војноиздавачки и новински центар, Београд, 1986.
- [12] Hannah Ritchie and Max Roser, „Urbanization”, first published in September 2018 and last revised in November 2019. <https://ourworldindata.org/urbanization#number-of-people-living-in-urban-areas>.
- [13] John Spencer and John Amble, „A Better Approach To Urban Operations: Treat Cities Like Human Bodies”, Modern War Institute, West Point, 13.09.2017, <https://mwi.usma.edu/better-approach-urban-operations-treat-cities-like-human-bodies/>.
- [14] Карл Фон Клаузевиц, „О рату“, Војноиздавачки завод „Војно дело“, Војна библиотека: Класици – књига прва, Београд, 1951.
- [15] Kilcullen David, „Out of the Mountains: The Coming Age of the Urban Guerrilla”, Oxford University Press, New York, 2013.
- [16] Лоренс Џ. Вејл, „Цивилна одбрана“, Војноиздавачки и новински центар, Београд, 1991.
- [17] Mary Kaldor, „New & New Wars – Organized violence in modern era”, 3rd edition, Polity Press, 2012.
- [18] Matt. M. Matthews, „Operation AL FAJR: A Study in Army and Marine Corps Joint Operations“, Combat Studies Institute Press Fort Leavenworth, Kansas, 2006.
- [19] Michael C. Desch, „Why MOUT now? ”, US Army War College, Strategies Studies Institute, 2001.
- [20] Миодраг Ивановић, „Одбрана градова“, Војноиздавачки завод, Београд, 1984.
- [21] Мирослав Р. Терзић, Далибор Добрић, Ненад Булатовић, „Обавештајна припрема бојишта и моделовање употребе снага за операције у урбаним срединама“, Војно дело, Београд, бр: 6, 2018.
- [22] Nick Lewer, „The Future Of Nov-Lethal Weapons Technologies, Operations, Ethics and Law”, Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, 2013.
- [23] Olga Oliker, „Russia’s Chechen wars 1994–2000: lessons from urban combat”, Arroyo Center, RAND, 2001.
- [24] Phil Williams and Werner Selle, „Military Contingencies in Megacities and Sub-Megacities”, American War College, SSI, December 2016.

[25] „Правило батаљон (пјешадијски, моторизовани, брдски, планински, паризански и морнаричке пешадије)“, ССНО, Београд, 1988.

[26] „Расправе о ратној вјештини“, Војноиздавачки и новински центар, Београд, 1991.

[27] Robert Bunker, „Blood and Concrete: 21st Century Conflict in Urban Centers and Megacities“, A Small Wars Journal Anthology, 2019.

[28] Tao-Hung Chang, „The Battle of Fallujah: Lessons Learned on Military Operations on Urbanized Terrain (MOUT) in the 21st Century“, Volume 6, Issue 1, 2008, <http://sa.rochester.edu/jur/issues/fall2007/chang.pdf>.

[29] Thomas D. Arnold & Nicolas Fiore „Five Operational Lessons from the Battle for Mosul“, Military Review: Januar-Februar 2019.

<https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/Jan-Feb-2019/Arnold-Mosul/>

[30] „The World’s Cities in 2018“, UN, 2019, https://www.un.org/en/events/citiesday/assets/pdf/the_worlds_cities_in_2018_data_booklet.pdf.

[31] „ТПП 3-06.1 Пјешадијска борба у насељеном мјесту“, ЗШ ОС БиХ, Сарајево, 2015.

[32] „ТПП 3-21.30 Пјешадијска бригада“ ЗШ ОС БиХ, Сарајево, 2015.

[33] „Urban Operations in the Year 2020“, RTO Studies, Analysis and Simulation Panel Study Group SAS-030, Research and Technology Organisation, RTO-TR-071/AC/323(SAS-030)TP/35, 2003.

[34] Зоран Вучинић, „Међународно ратно и хуманитарно право“, Правна библиотека, Београд, 2001.

[35] Женевска конвенција о заштити жртава рата од 12. августа 1949. године и Допунски протоколи уз ове конвенције од 8. јуна 1977. године (1997), Југословенски Црвени крст, Публикум, Београд, 1997.

[36] „Western European armies have shrunk dramatically“, 02 March 2020, <https://www.economist.com/graphic-detail/2020/03/02/western-european-armies-have-shrunk-dramatically>.

[37] „World Cities Report 2020: The Value of Sustainable Urbanization“, UNHABITAT, 2020.

Резиме

Урбана подручја, у зависности од својих карактеристика, различито утичу на употребу снага и средстава и начин извођења војних операција. Особине ових подручја која су значајна за извођење операција су: положај, локација, облик, величина, начин градње, распоред уличне мреже, постојање подземних објеката, постројења и др. Њихова сложеност је један од највећих изазова за планере ових операција.

За извођење операција у урбаном подручју очекује се да снаге буду модуларне и тиме флексибилне, те прилагодљиве окружењу које се константно мјења. Фокус је неопходно усмјерити на мање јединице које су на терену, и то до нивоа чете. Њихова најбитнија особина је да се брзо распрше, а затим брзо концентри-

шу ка циљу. Полемика која се води између научних и војних кругова је да ли треба формирати посебне снаге за борбу у урбаном подручју или искористити постојеће уз одређена технолошка рјешења и футуристичка наоружања.

Разматрање врсте наоружања које ће се употребљавати у овим војним операцијама у урбаном подручју првенствено је везано за питање заштите цивила. Употреба наоружања које има ограничено дејство (не пробија више зидова) и наоружања које не изазива додатне ефекте (као што је пожар, непотребна деструкција) требало би бити избор савремених војски у војним операцијама у урбаном подручју.

Питање командовања и одржавања везе такође је један од изазова који се намеће пред савремене оружане снаге које изводе војне операције у урбаном подручју. У том контексту, савремене технологије (роботи, сензори, сателити и сл.) могу да буду од велике помоћи снагама које изводе ове војне операције. Са друге стране, то су врло скупа средства за већину војски у свијету.

Логистички изазови су такође врло велики када су у питању војне операције у урбаном подручју. Повећана употреба хране и воде, као и већа потрошња муниције представљају за планере и логистичаре ових операција додатне изазове који, прије свега, морају бити узети у разматрање код планирања ових врста операција.

У сваком случају, питање будућих војних операција у урбаном подручју не треба бити табу тема, јер се очекује да ће их у будућности бити све више. Кретање становништва је довело до тога да су и предграђа постала огромна и велики изазов за војне снаге, чак већи него урбани центри. Разликовање бораца од небораца, обезбјеђивање основних животних потреба цивилима током операција, употреба конвенционалних и неконвенционалних борбених средстава, неки су од изазова које планери операција у урбаним подручјима морају такође узети у обзир.

Детаљне анализе досадашњих операција у урбаним подручјима, трансформација тих идентификованих лекција у научене, прилагођавање обуке и опреме за такве операције су неки од првих корака који се требају предузети. Посебно треба истаћи потребу да се тема борбе у урбаном подручју у операцијама батаљона и бригада мора више изучавати и бити што више саставни дио вјежбовног процеса тих јединица.

Кључне речи: *операције, урбано подручје, цивили, градови, изазови, наоружање, Женевска конвенција*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

